

פארק יער שוהם

נקודות חן | מורשת האדם | החי והצומח

ולבי להם היקרים

מאז היווסדה של קק"ל לפני 115 שנה, עוסקת קרן קיימת לישראל בהפיכת החלום הציוני למציאות! פעילותה של קק"ל עם השנים הותאמה לאתגרים המרכזיים של העם היהודי ומדינת ישראל, החל מהכשרת הקרקעות לפני קום המדינה, תקופת ההתיישבות, ועד להפיכתה של מדינת ישראל למדינה הירוקה והפורחת שהיא כיום.

לקק"ל רקורד עשיר של עשייה - הקמנו 1,000 פארקים, נטענו 240 מיליון עצים, וב-68 שנים גדל היישוב הציוני מ-600,000 ליותר משמונה מיליון גם בעזרת פעילותנו. אנו משמרים את תפקידנו כייערנים של המדינה ומרחיבים אותו מהגדרתו הצרה - אנו מובילים פרויקטים ביעור, בניית מאגרי מים, שיקום מפגעי סביבה, שיקום נחלים ועוד. אנו משמרים את אגמון החולה, שמורות ציפורים ובמקביל מחנכים ילדים צעירים לאהבת הארץ, לאהבת המדינה ומלמדים אותם כיצד ניתן לשמור על ארצנו, למחזר ולנטוע, אנו מקימים אלפי יחידות דיור למשפחות צעירות שבוחרות להקים שכונות חדשות ויישובים בישראל ועוד.

נוהגים לחשוב כי היערות בתהליך הכחדה, כי הבניה מכלה כל ריאה ירוקה. אני גאה לספר, כי מדינת ישראל היא המדינה היחידה בעולם, שבה בשנת 2016 יש יותר עצים נטועים ממה שהיו בה בתחילת המאה ה-20, ואין ספק כי קק"ל אחראית להישג משמעותי זה.

פארק יער שוהם שנטיעתו החלה ב-1987 הוא דוגמא אחת לפעילות הירוקה של קק"ל במדינת ישראל. הוא פורח ומשגשג בזכות שיתוף הפעולה ההדוק והעבודה המשותפת עם מועצת שוהם והעומד בראשה. יער שוהם גדל והופך לאתר מרכזי בישראל, גם בזכות מסלול סינגל האופנים שהוכשר ביער על ידנו לפני כשנה ומהווה מוקד משיכה לאלפי רוכבים מכל הארץ.

קק"ל חרטה על דגלה להשתלב ולסייע גם במרקם החיים החברתי והמשפחתי בישראל. כחלק מפעילות זו, אנו מובילים פרויקט שנועד להנגיש יערות ופארקים לכל החפץ בכך - משפחות, מטיילים וגם לאוכלוסייה בעלת מוגבלויות. אני שמח שראש המועצה, גיל לבנה, חולק את תפיסתנו, ויחד אנו מתכננים בימים אלה את הנגשת אתר תנשמת, שיש בו פסיפס ביזנטי של כנסיה ייחודית בלב היער. כדי לקרב את כלל האוכלוסייה למרחב הירוק, אנו פועלים להפוך את היערות למוקד חוויה, ומקפידים לארגן בהם גם פעילות פנאי והוואי, למען משפחות ישראליות צעירות, לקרב את הציבור הישראלי לטבע, לאדמה ולירוק. וכך, ביער שוהם מתקיימים טיולים תדירים בנושאי פריחה, ארכיאולוגיה, סדנאות טיולי לילה.

קק"ל תמשיך לפעול למענכם ובשבילכם.

בידידות,

דני עזר

יו"ר דירקטוריון קק"ל

תוכן העניינים

- 2 דברי ברכה
- 4 מבוא
- 5 היער הקהילתי
- 8 נקודות חן ביער שהם
- 16 הצומח ביער שהם
- 18 החי ביער שהם

שומרים על היער

מטיילים יקרים, היער ומתקניו פתוחו בשבילכם ולהנאתכם. שמרו על החי, הצומח, הדומם ואתרי מורשת האדם. שמרו על הנקיון. אספו את האשפה למתקנים המיועדים לכך, או קחו אותה עמכם.

בשטח הפארק בורות פתוחים רבים. השתמשו בדרכים ובשבילים המסומנים בלבד.

הבערת אש בחניונים ובמתקנים המיועדים לכך בלבד. השמרו מגיצים ובסיום הפעילות הקפידו לכבות את האש כליל ולאסוף את הגחלים למתקנים המיועדים לכך.

נתקלתם במפגע בשטח? התקשרו למוקד העירוני 106 במועצת שהם או לטל' 03-9723090.

את הפעילות בפארק יער שהם מלווה קבוצת מתנדבי הפארק, אשר מדריכה סיורים ברחבי היער, משתפת בפעילויות חינוך סביבתי ומדווחת על מפגעים.

הצטרפו גם אתם למתנדבי פארק יער שהם
03-9723057
(תמי וזנפ'לד)

אילן, 20

פארק יער שהם הוא מתנה אמיתית לקהילת היישוב שהם, נקודת חן שהתברכה במגוון עשיר של בעלי חיים, צומח וארכיאולוגיה. היער שוקק החיים הפך לחלק בלתי נפרד מחיי הפנאי של תושבי היישוב, אשר שמחים לפקוד אותו באירועים קהילתיים, סיורים וטיולים.

פארק יער שהם מהווה נקודת מפגש לרוכבי אופניים, חובבי הליכה ומשפחות. הודות למיקומו המרכזי והתשתיות המעולות שבו, הוא עובר תנופת פיתוח מתמדת, תוך שמירה על הטבע והנוף. כיישוב המקדם ערכי סביבה, ספורט ופנאי, מצאנו לנכון להפיק עלון מידע על החי, הצומח ואתרי המורשת שביער. באתר המועצה תוכלו למצוא שעשועונים ודפי מידע לילדים, שיעשירו את הידע ויסיפו להנאה שבביקור ביער שהם.

אנו מאחלים לכם בילוי נעים בפארק יער שהם. זכרו לשמור על ניקיון הפארק ושלמות מתקניו, למען החי והצומח, וכן למען המבקרים שאחריכם.

בעונת הפריחה המתנדבים המסורים של היער ישמחו לפגוש אתכם בשבתות בסיורים מודרכים ומהנים - בכניסה חופשית.

שוהם התברכה במתנה מופלאה - אנחנו שמחים לחלוק בה ולארח אתכם ביער הנפלא שלנו.

שלכם בברכה חמה,

אלי כהן

ראש מועצת שהם יו"ר ועדת איכות הסביבה

גיל ליבנה

חננית וייס

מנהלת אגף איכות הסביבה

פארק יער שוהם

פארק יער שוהם, המצוי בתחום שיפוטה של המועצה המקומית שהם, שוכן בשיפולי המערביים של השומרון, הנושקים למישורי עמק איילון. שטחו כ-2,000 דונם, ואת גבעותיו מכסים בחודשי החורף מרבדי כלניות, רקפות, עיריות, ונרקסיים. הפארק מהווה חלק בלתי נפרד מחיי הקהילה בשוהם, ומתקיימים בו לאורך השנה אירועים יישוביים, טיולים והדרכות. ניתן להגיע לפארק רגלית משהם גם דרך מובלי המים מתחת לכביש 444 ברחוב קדם ומזרחית לשכונת סחלבים, בשביל שמגיע מרחוב הקשת. בחודשים ינואר-מרץ, מדי שנה, מדריכים מתנדבי פארק שוהם סיורים ללא תשלום בשבתות. פרטים באתר www.shoham.muni.il.
ברחבי הפארק נטועים עצי פרי ובוסתן ופזורים בו חניונים לרווחת ציבור המטיילים, לטובת בילוי שקט ושלו

בחיק הטבע. היסטוריה ארוכת שנים ומרתקת נחשפת בפארק, ומזכירה לנו כי האיזור היה נחשק מאז ומעולם בשל יופיו, מיקומו ואיכות אדמותיו. חלקו הצפוני של הפארק משמש כיום כשטח מרעה, חלקו המרכזי משמש לנופש ובילוי, וחלקו הדרומי הוא אזור סגור לתנועת כלי רכב ופתוח רק להולכי רגל ורוכבי אופנים. טופוגרפיית הפארק מאופיינת בגבעות נמוכות. נחל בית ערף, מהגדולים בשיפולי השומרון, עובר בשוליו המזרחיים ובחלקו הדרומי. הפארק רווי באתרים ארכיאולוגיים מתקופות שונות. הממצאים הקדומים ביותר שנמצאו בשטח, בהם כלי צור, מרמזים על התיישבות החל מהתקופה הפליאוליתית התיכונה (לפני 120,000 שנים). ממצאים נוספים מלמדים על התרחבות

ההתיישבות החקלאית באזור, שחלה בתקופת הברזל, ימי בית ראשון ומלכות יהודה. הגידולים העיקריים בתקופות הקדומות היו הזית והגפן, שנטעו על הגבעות, והדגנים שנדרעו באדמות הסחף. שיא ההתיישבות הגיע בתקופה הביזנטית. בתקופה הרומית שימש האזור כעורף כלכלי לעיר לוד שהפכה לעיר מרכזית. אחד הקשיים הגדולים של ההתיישבות היה העדר מקורות מים טבעיים, מלבד מי נגר וזו היתה הסיבה העיקרית למיעוט ההתיישבות באזור. בכדי לענות על קושי זה נחפרו בורות ובריכות לאגירת מי הגשם. דפנות הבורות נאטמו בטיח שיוצר ככבשני סיד באיזור. בתקופה הערבית הקדומה חלה ירידה התיישבותית במקום. לא נבנו יישובים חדשים ויישובים התחדשו על גבי הקיימים. במלחמת השררור נכבש האזור על ידי חטיבת אלכסנדרוני במסגרת מבצע דני.

היער הקהילתי

למעלה מ-80% מתושבי המדינות המפותחות חיים באזורים עירוניים, בהם משאב הנוף הפתוח מצומצם. לפיכך מייחסים ברחבי העולם חשיבות רבה לחגורת היער המקיפה שטחים בנויים ורואים בה משאב סביבתי חיוני לאיכות חיי התושבים.

"יער קהילתי". אלא שתנאי הכרחי זה אינו מספיק. כדי להיות ראוי לתואר, יש להשתית את הפעילות ביער על העקרונות האלה: שימור וטיפוח שטח היער הקהילתי וערכי הטבע והמורשת שבו; נגישות חופשית לתושבים לכל חלקי היער ושימוש בו ובמתקניו ללא תשלום; ניהול "חיי היער" תוך שותפות ומחויבות הדדית בין קק"ל, הרשות המקומית והקהילה המקומית.

עד לשנים האחרונות "ניצלו" רבים את היערות שליד יישוביהם להשלכת פסולת וחלקות היער הפכו ל"חצר האחורית" של יישובים רבים. קק"ל הציבה לעצמה יעד אסטרטגי להפוך את היערות הסמוכים ליישובים מאזורים מוזנחים לחלון ראווה ירוק.

המחויבות הקהילתית של תושבי שוהם, באה לידי ביטוי בפעילות "צוות יער קהילתי", המשותף לקק"ל, למועצה המקומית ולתושבים. מאז 2003 מקדם הצוות את כלל הנושאים הקשורים ליער ולקהילה ובכלל זה תכנון משותף, אירועים והדרכות של מתנדבים מהקהילה ודאגה לטיפוחו של פארק יער שוהם וחזותו.

קק"ל מקדמת את הטיפול ביערות אלה כחלק מפעילותה לשמירה על ערכים אקולוגיים-סביבתיים. העקרון המנחה של פעילות זו הוא שותפות מלאה עם תושבי הקהילה והרשות המקומית בהקמתו של היער ובתחזוקתו. כל חלקת יער הסמוכה ליישוב היא מועמדת טבעית לתואר

חשיבותו של היער הקהילתי מתבטאת בערכיו הסביבתיים, הבריאותיים, החברתיים, החינוכיים והכלכליים. ערכים אלה מקרבים את האדם העירוני לטבע ולמורשת המקומית, תורמים לכריאתו ולאיכות חייו ומעודדים אותו להזדהות עם שימורו. בישראל מתגוררים יותר מ-90% מהתושבים ביישובים עירוניים. הצפיפות ולחצי הפיתוח פוגעים בשטחים הירוקים הפתוחים, ולכן ברורה החשיבות הרבה בשמירה על היער הקהילתי למען רווחת הקהילה.

נקודות חן בפארק יער שוהם

1 גבעה פורחת

אחד מאתרי הפריחה היפים ביער שוהם נמצא על גבעה בכניסה לפארק. בחודשי החורף והאביב פורחים במקום נרקיסים, סתונויות, כרכומים, רקפות, כלניות, נוריות, אירוסים, עירית גדולה, צמחי תכלין ריחניים ועוד. לאורך צידי הדרך פורחות בריכוז מרשים כלניות לבנות. במעלה הגבעה שלושה קברים עתיקים המסתתרים בין הסלעים, ובפסגתה חצובה תעלת קשר כנראה מימי קום המדינה.

2 המחצבה העתיקה

בניגוד לסלעי הכורכר המצויים ממערב לשוהם, הקרקע בפארק יער שוהם עשויה מסלע גיר קשה המתאים לבנייה. זו הסיבה להמצאותן של מאות מחצבות קדומות ובנות ימינו באזור שבין ראש העין למודיעין.

החצבים הקדמונים קדחו חורים עמוקים

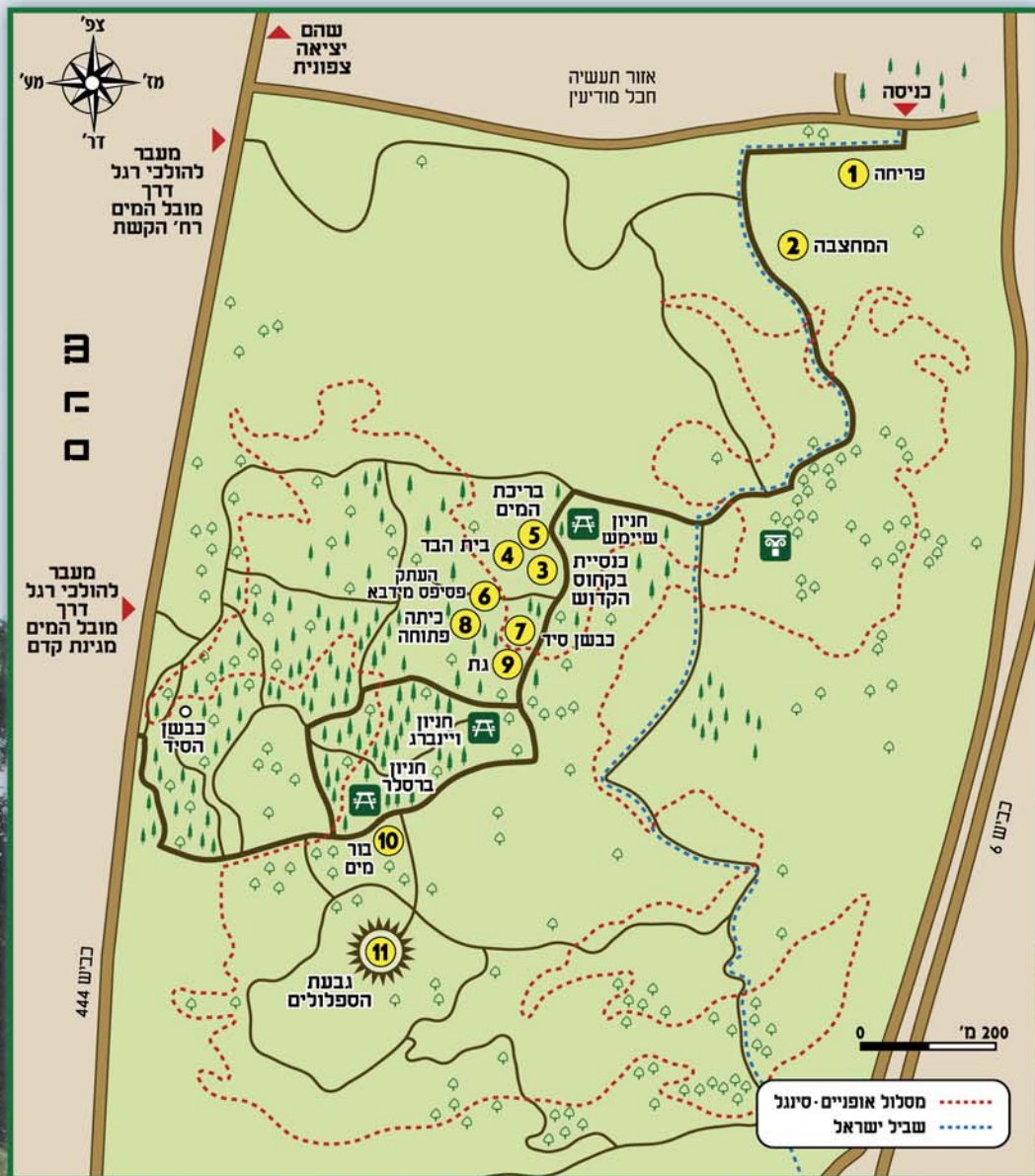
המחצבה וברקע א.ת. חבל מודיעין

בסלע, נעצו לתוכם יתדות עץ והספיגו אותם במים. היתדות הותפחו וביקעו את הסלע. מחצבות רבות הוסבו לאחר סיום העבודה בהן לשימוש משני כגון גתות ובריכות מים.

נרקיסים פורחים בפארק יער שוהם

ש
ה
ם

מעבר
להולכי רגל
דרך
מובל המים
קדם
מגירת

כביש 444

כביש 6

0 200 מ'

מסלול אופניים-סיגנל
שביל ישראל

3 כנסיית בקחוס הקדוש

בשנת 1986, בעת עבודות בפארק יער שוהם התגלתה רצפת פסיפס עתיקה. בחפירה ארכיאולוגית נחשפה כנסיית שדה ביזנטית מהמאה הרביעית לספירה,

מראה כללי של הכנסייה

הרצפה עשויה פסיפס מעוטר בדגמים הנדסיים וצמחיים בצבעי שחור, לבן, אדום וכתום. במרכז הפסיפס נמצא עיטור של צלב וכתובת ביוונית: "המקום הזה הוא של האדון והבן האחד".

רצפת הפסיפס

ששירתה כנראה את תושבי האזור. גודל הכנסייה כ-100 מ"ר ושדרו ממנה רק הרצפה והיסודות. הכנסייה היתה מחולקת באמצעות שש עמודים (לשני אנפים (סיטראות) וכיניהם אולם תווך, המסתיים בקצה מעוגל (אפסיס).

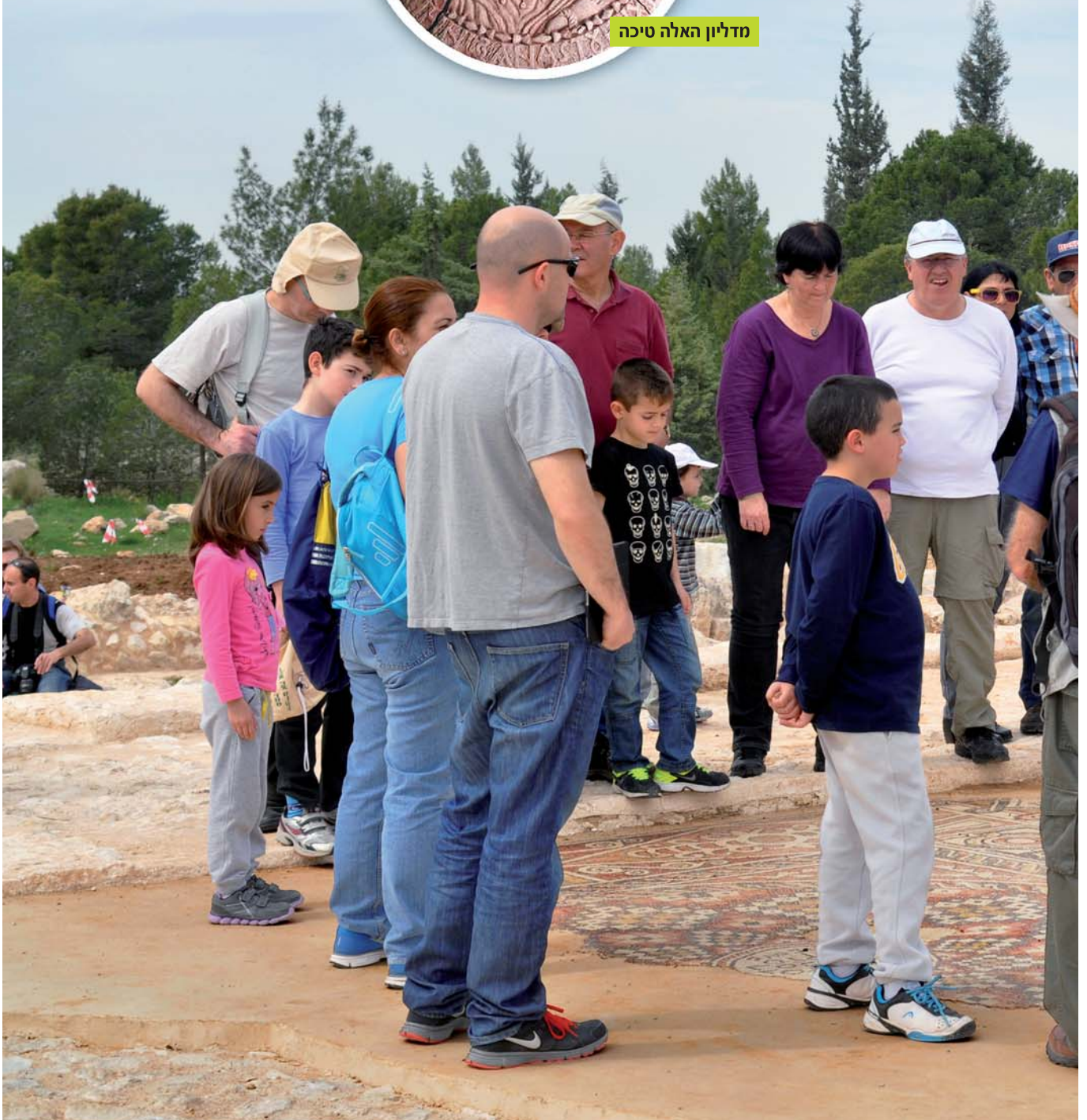

בשנת 2013 נחשפה הכנסייה לקהל לאחר שנעשו עבודות לשימור ושיקום האתר על ידי רשות העתיקות בשיתוף מועצת שוהם והקק"ל. בעבודות החישוף השתפו גם נאמני פארק יער שוהם, תושבי המועצה המקומית ותלמידיה.

מדליון האלה טיכה

בכתובת נוספת שהתגלתה בחצר הכנסייה נכתב: "של בקחוס הקדוש". בחפירה הארכיאולוגית התגלה גם מדליון שיש עגול שמגולפת בו דמותה של אלת העיר טיכה (פורטונה). לראשה כתר חומה בעל שלושה מגדלים ושער, בידה השמאלית קרן שפע ובידה הימנית שרביט. המדליון מוצג כיום במוזיאון ישראל.

4 בית הבד

בבית הבד שהתגלה ליד כנסיית בקחוס הקדוש היו 4 חדרים ובור מים. בחדר המפרכה ריסקו את הזיתים באמצעות גלגל אבן כבד שהסתובב בצורה אנכית. את רסק הזיתים הניחו בתוך עקלים (סלים קלועים), שהונחו זה על גבי זה

מתחת לקורת המסחטה. סיבוב שני ברגי עץ גרם לקורה לרדת ולסחוט את הזיתים. השמן והמוהל זרמו אל בור איגום שנחצב בסלע.

לשמן הזית היו בעת העתיקה שימושים רבים: בישול, מאכל, מאור, פולחן, תמרוקים ועוד.

שרידי בית הבד

בפסולת הזיתים (הגפת) שנותרה השתמשו המתיישבים הקדומים להסקה, לבנייה (כחומר מילוט) וכמזון לבהמות.

באמצעות שפיכת מים לתוך בור האיגום הופרד השמן מהמוהל (השמן צף על פני המים), והשמן הנקי נאסף לתוך קנקני אגירה.

בית הבד

- 1 מפרכה
- 2 עקלים
- 3 קורת עץ (בד)
- 4 ברגי עץ
- 5 בור איגום
- 6 קנקני אגירה

5 בריכת המים והקברים

בעיית היעדר מקורות מים באזור שוהם השפיעה במהלך ההיסטוריה על ההתיישבות והיותה סיבה עיקרית לדלילות האוכלוסין בתקופות רבות. המקור היחיד למים באזור זה היה מי הגשמים. תושבי המקום חצבו בריכות ובורות מים ותיעלו אליהם את מי הגשמים מגגות הבתים, מן החצרות המרוצפות וממשטחי הסלע הסמוכים.

20 מטרים צפונית לכנסיית בקחוס הקדוש נמצאה בריכת אגירה גדולה (6 מ' אורך, 6 מ' רוחב, 3 מ' עומק) חצובה בסלע. הבריכה, שייעודה הראשוני היה כנראה מחצבת אבנים

לצורך בניית הכנסייה ובית הבד, הפכה עם סיום הבנייה לבריכת מי גשמים שנאספו באמצעות תעלות מרזביות ממשטחי הסלע הסמוכים.

סביב בריכת המים 3 קברי מקמרים. לאחד מהם חדריים תת-קרקעיים חצובים נוספים.

קבר מקמרים הוא בור מלבני החצוב בסלע בעומק של כ-1.5 מ' ובשני צידיו חצובות גומחות מקומרות. על גומחות אלו הונחו הנפטרים בימי קדם, ולאחר כשנה לוקטו עצמותיהם והועברו לקבורה שנייה בגלוסקמות (תיבת אבן) או בכוכים ברצפת הקבר.

פנים קבר מקמר

בחלקו העליון של הבור מגרעת שעליה היתה מונחת בעבר אבן גולל שכיסתה ואטמה אותו. בפארק יער שוהם מצויים עשרות קברים של המתיישבים הקדמונים.

6 העתק מפת מידבא

ד"ר עוזי דהרי, הארכיאולוג שחשף את כנסיית בקחוס הקדוש, מציע לזהות את חורבת תנשמת, הממוקמת כ-300 מטרים מצפון-מזרח לכנסיית בקחוס הקדוש, ומופיעה ב"מפות קדומות בשם "חורבת עלי מליכינא" ("בית המלך" בערבית), עם האתר "ביתו-מלגיס" ("בית המלך" ביוונית) המופיע במפת מידבא אך אינו מוזכר

בכל מקור היסטורי אחר. מפת מידבא הינה מפת פסיפס מהמאה ה-6 לספירה, שנחשפה בעיירה מידבא שבירדן.

המפה, הכתובה ביוונית, מתארת באופן ציורי ובהרחבה את נופי ארץ ישראל ואתריה החשובים בתקופה הביזנטית. תלמידי חט"ב "יהלום" שבשוהם, בהנחיית רשות העתיקות,

העתק מפת מידבא: ביתו-מלגיס - למטה משמאל. ירושלים - למעלה מימין.

יצרו העתק פסיפס של קטע ממפת מידבא שהוצב בסמוך לכנסייה.

7 כבשן הסיד

כבר לפני אלפי שנים נבנו כבשנים על מנת לשרוף אבני גיר ולהופכן לסיד, ששימש לטייח בורות מים, כחומר איטום לגגות ולמבנים, להדברה ולרפואה. הכבשנים הקדומים היו בורות חפורים שמעליהם נבנה מבנה דמוי כיפה מאבני גיר. בחלל הבור הבעירו אש ולאחר כשבוע הוציאו מהכבשן את אבני הגיר השרופות והפריכות, כתשו אותן לאבקה ועירבבו במים. התערובת שנוצרה היא הסיד.

סינגל אופניים בפארק יער שוהם

בשנת 2015 חנכה הקק"ל שביל אופניים מעגלי בפארק יער שוהם. מלבד הנאת הרוכבים מטרת הסינגל המוסדר להחליף את הסינגלים הפירטיים והלא בטיחותיים שיצרו לעצמם רוכבי אופניים תוך פגיעה בקרקע, בצומח ובבעלי החיים המצויים ביער.

אורך השביל כ-9.5 ק"מ והוא מותאם לרמת רכיבה בינונית המתאימה גם למשפחות.

השביל מסומן בשטח בסימון שבילים כחול והוא סלול בחלקו בשטח פתוח אך גם מתפתל בשטח המיוער של הפארק, תוך מעבר סמוך לכנסיית בקחוס הקדוש ודרך תצפיות מרהיבות על הסביבה.

הנסיעה על השביל אסורה על רכב ממונע והרוכבים בו מתבקשים לנסוע בזהירות תוך שמירה על ביטחונם האישי ושל המשתמשים הנוספים בו. אנא שימרו על ערכי הטבע ומורשת האדם ביער והקפידו לקחת עמכם את האשפה.

8 כיתת לימוד בטבע

על גבעת סלעים מוקפת עצים, ממוקמת כיתת לימוד פתוחה בטבע הקרויה על שם אליהו חגאי. סביב הגבעה פורחים בראשית החורף עשרות סיתונויות ונרקיסים המפיצים ריח עז ומשכר.

9 הגת העתיקה

עשרות גתות שנמצאו בשוהם וסביבתה מעידות על חשיבות הגפן והיין בעבר. לגפן ומוצריה היו שימושים רבים: הענבים והעלים שימשו למאכל, התירוש והיין לשתייה ולפולחן, והחומץ למאכל ולרפואה.

גנת המצוייה בסמוך לכבשן הסידי ניתן להבחין במשטח הדריכה הרדוד והמשופע. לאחר הבציר הובאו הענבים אל הגת, הופרדו משדרות האשכולות ופוזרו על משטח הדריכה. דריכת הענבים נעשתה ברגל יחפה על מנת שלא לבקע את החרצנים ולגרם למרירות התירוש, שזרם דרך תעלה לכוור איסוף וממנו נאסף אל כדי חרס.

תלמידי חטיבת יהלום עוזרים
בחיפת כנסיית בקחוס הקדוש

ספוללים על פסגת הנבעה

על מנת להגדיל את שטח הניקוז של הבור, נחצבו סביבו תעלות פתוחות שהזרימו לתוכו את מי הגשמים. מגגות המבנים ניגרו המים במרזבים אל החצרות המרוצפות, ומנהם תועלו

אל הבור. בתלמוד נאמר: "אין הבור מתמלא מחולייתו" - כלומר: הבור אינו מתמלא רק ממי הגשמים הנכנסים דרך נקב החוליה, אלא מכל אזור הניקוז שלו.

במעמקי בור מים זה, כמו בבורות מים רבים אחרים, גדל עץ תאנה ענף.

11 גבעת הספוללים

שביל הליכה קצר מוליך אל גבעת הספוללים ואל פינת הזיכרון 'קצוות הארץ' שהוקמה לזכר סמל גיא סודאי שנפל בלבנון בשנת 1994. נוכל לפוש על ספסלי העץ ולהנות מהתצפית הפנורמית על פארק יער שוהם והסביבה. ממערב נשקיף על הגגות האדומים של שוהם, וישוּבי חבל

העליון של הבור היה צר ונחצב בשכבת הנארי (גיר קשה). הבור עצמו הורחב ונכרה בצורת פעמון בשכבת הקירטון (גיר רך). צורת הפעמון הבטיחה שתקרת הבור לא תתמוטט.

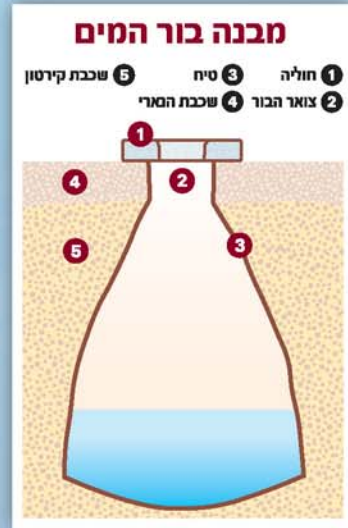
כדי להגן על הבור ולמנוע סחף לתוכו, הונחה לעיתים חוליה (אבן עגולה וחור במרכזה) על פתחו, ודרכה הורידו את הדלי כדי לשאוב את המים. החוליה ניתנת להזזה על מנת לאפשר כניסה לבור. לעיתים קרובות כוסה פתח הבור באבן על מנת למנוע את זיהום המים ולהאט את התאיידותם.

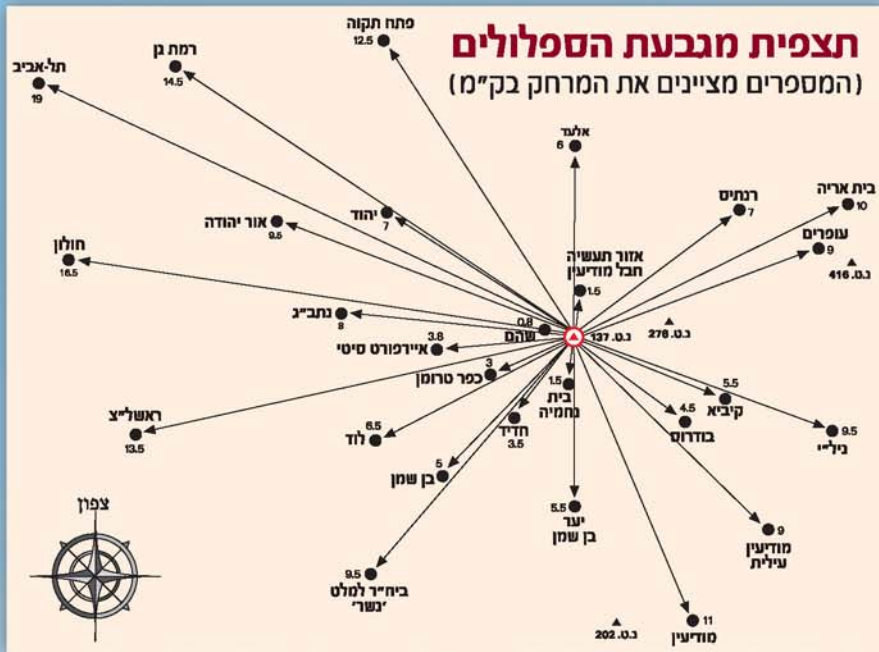
במשך השנים, בשל תנודות גיאולוגיות, נוצרו בדפנות הבורות סדקים שגרמו לחלחול המים. כדי למנוע זאת אטמו את קירות הבורות בעזרת מספר שכבות טיח. בורות מוזנחים, שאיש לא תיקן ואטם, נקראו בפי הנביא ירמיהו - 'בורות נשברים' ('בורות נשברים אשר לא יכלו המים').

10 בור המים

בפארק יער שוהם מצויים עשרות בורות מים שנחצבו ע"י התושבים הקדומים. בניגוד לבארות שמקור המים שלהם הוא מי תהום, נחצבו בורות המים לצורך אגירת מי גשמים בלבד.

הבורות נחצבו בסלע לעומק ממוצע של 5-6 מ' ויכלו להכיל עשרות אחדות עד מאתיים מ"ק מי גשמים. פתחו

מודיעין, נתב"ג וגוש דן. מצפון נבחין באזור התעשייה של חבל מודיעין ובערים אלעד וראש העין. ממזרח נהנה מהגבעות העגולות והצוירות של דרום השומרון ועליהן הכפרים קיביא, בודרוס וביעלין. נראה של העיר מודיעין ואת הרי בנימין. מדרום משקיפות אלינו לוד ורמלה, ארובות מפעל המלט 'נשר', והלאה עד קצה האופק בהתאם למזג האויר. על גבי סלע בגבעה חצובים שקעים

התחבטו בבעיות קשות ודנו בפוליטיקה ורכילות. מכאן הביטוי "ישב על המדוכה". גם המילים "דיכאון" ו"דכורך" המתארים אדם שחוק וכתוש נפשית, נלקחו ממתקן זה.

וגרעינים שונים, ככתוב בספר במדבר, יא': "שטו העם ולקטו וטחנו בריחיים ודכו במדוכה". הכתישה נעשתה על ידי זקני הכפר שהתקשו לבצע עבודות פיזיות אחרות. תוך כדי הכתישה הם

בגדלים שונים. הגומות הקטנות (עד 20 ס"מ קוטרן) נקראות 'ספלולים' והן שימשו, כנראה, כמקום פולחן. השקעים הגדולים יותר נקראים 'מדוכות'. בתוכן כתשו עשבי תבלין

הצומח בפארק יער שוהם

בסקר בוטני שנערך במקום זהו 344 מיני צומח, אך סביר שהמצאי הקיים רחב בהרבה. נמצאו גם 21 מיני צמחים מוגנים ומין נדיר אחד - ציפורן חד-שנתי.

בעמוד הסמוך מקצת מהפרחים הגדלים בפארק לפי מועד פריחתם.

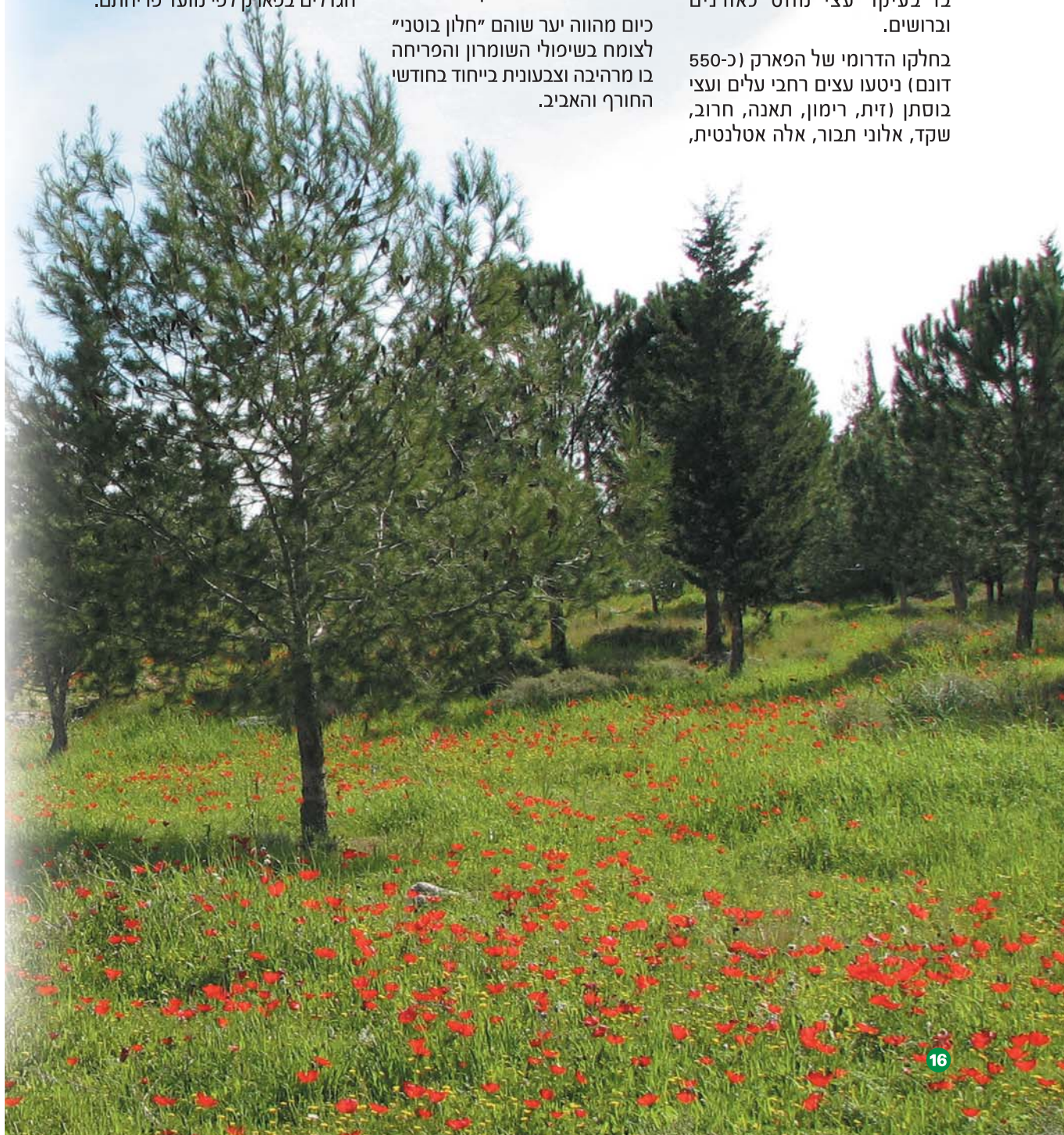
שיזף מצוי, כליל החורש) במטרה לשחזר את צמחיית העבר. חלקו הצפוני של הפארק (כ-650 דונם) הוא ברובו שטח פתוח החשוף כמעט כליל מעצים, והמאופיין בצומח עשבוני (בעיקר סירה קוצנית, גיאופיטים וצמחי תבלין).

כיום מהווה יער שוהם "חלון בוטני" לצומח בשיפולי השומרון והפריחה בו מרהיבה וצבעונית בייחוד בחודשי החורף והאביב.

בעבר גדל באזור שוהם חורש ים-תיכוני טבעי שחוסל בעקבות כריתה, חקלאות ורעיית יתר.

קק"ל החלה לטעת עצים ביער שוהם בשנת 1987. חלקו המרכזי (כ-670 דונם) יועד לפעילויות נופש וניטעו בו בעיקר עצי מחט כאורנים וברושים.

בחלקו הדרומי של הפארק (כ-550 דונם) ניטעו עצים רחבי עלים ועצי בוסתן (זית, רימון, תאנה, חרוב, שקד, אלוני תבור, אלה אטלנטית,

בן-חצב סיתווי (אוקי-פברי)

נרקיס מצוי (אוקי-פברי)

סתנונית היורה (אוקי-דצמי)

חצב מצוי (אובי-אוקי)

חבצלת קטנת פרחים (אובי-ספטי)

סביון אביבי (נובי-מאי)

חיננית הבתה (מבי-מרץ)

כרכום חורפי (מבי-פברי)

לפית מצויה (אוקי-אפרי)

רקפת מצויה (אוקי-מרץ)

עירית גדולה (ימי-אפרי)

צהרון מצוי (ינוי-אפרי)

איריס ארץ-ישראלי (ימי-מרץ)

כלנית מצויה (דצמי-אפרי)

כתמה עבת שורשים (מבי-מאי)

דמומית א"י (פברי-אפרי)

פשתה שעירה (פברי-אפרי)

לוף ארץ-ישראלי (פברי-אפרי)

זהבית השלוחות (פברי-מרץ)

סחלב פרפרני (פברי-מרץ)

עכנאי יהודה (מרץ-אפרי)

תלתן הארגמן (פברי-יולי)

נורית אסיה (פברי-מאי)

מקור חסידה גדול (פברי-מאי)

סירה קוצנית (פברי-אפרי)

דבורנית דינסמור (מרץ-מאי)

פרג אנכסי (מרץ-מאי)

זרדר כחול (מרץ-מאי)

קחון מצוי (מרץ-מאי)

שפרירה קשקשנית (מרץ-מאי)

סיון דביק (יולי-פברי)

קיפודן מצוי (ינוי-יולי)

צלף קוצני (אפרי-אובי)

חבלבל השיח (אפרי-יולי)

מרות יהודה (אפרי-ינוי)

בסוגריים - מועד פריחתם של הצמחים. הצילומים אינם בקנה מידה אחיד

החי בפארק יער שוהם

סטירית משוישת

ארנבת שדה

קמטן החורש

זנב סמונית נאה

חזיר בר

צב יבשה מצוי

נימפית הסרפד

קיפוד מצוי

זעמן דק צפוני

צרעת פלך

שועל מצוי

חרדון מצוי

מגוון בתי הגידול שבפארק יער שוהם (שטחים פתוחים, גבעות, עמקים, ערוצי נחלים, שדות חקלאיים, יערות ושיחים סבוכים), מהווים מקום חיות למינים שונים של בעלי חיים.

בשל היות האזור שטח אש ואזור גבול בעבר, הוא נשמר עד שנות ה-70 כמעט ללא פגיעה, ושרדה בו אוכלוסיית בעלי חיים מגוונת.

מרבית **היונקים** החיים בתחומי הפארק הם בעלי חיים קטנים ופעילי לילה, לכן קשה למבקר המזדמן לצפות בהם. באפשרותנו ללמוד עליהם באמצעות סימנים אותם הם משאירים בשטח (עקבות, גללים, מחילות וכו').

בעלי החיים הצימחוניים הגדולים שניצפו ביער שוהם הם: דרבן, צבי ישראלי, ארנבת, קיפוד, חולד וחזיר בר. מאות מחילות בקרקע מעידות על המצאותם של מכרסמים קטנים רבים. בין הטורפים ניצפו שועל מצוי ותן.

לטאות, נחשים וצבים נמנים אל **הזוחלים** המצויים בפארק יער שוהם. בעת הסקר שנערך בפארק נלכד נחש שלא היה ידוע על המצאותו באזור - זעמן דק צפוני, וכן שלושה מיני זוחלים המצויים בסכנת הכחדה: צב יבשה מצוי, נחושיית נחושיית וקמטן.

ציפורים רבות, יציבות ונודדות, מצויות בפארק יער שוהם הממוקם על ציר הנדידה של העופות. בסמוך ליער מצוייה מושבת קינון של הבז האדום - דורס המצוי בסכנת הכחדה. בעבר תועד גם קינון של חיוואי על אחד העצים ביער.

למעלה מ-40 מיני **פרפרים** תועדו בפארק יער שוהם.

בשנת 2010 נערך בפארק סקר מקיף בנושא משאבי טבע, נוף ומוורשת אדם. במסגרת הסקר, שמומן ע"י קק"ל, מיפו אנשי מקצוע מתחומי האקולוגיה והארכיאולוגיה את שטח הפארק, והעלו על הכתב את התצפיות שבוצעו.

הסקר, שהוקם על ידי 'מכון דשא', נכתב על ידי ד"ר אדיב גל, בועז שחם, מימי רון ורוני קינדרמן. לביצוע הסקר סייעו אגף איכות הסביבה במועצת שוהם, תושבי שוהם ומתנדבי פארק יער שוהם.

חסידה לבנה

תור צוארון

נחליאלי לבן

סבכי שחור ראש

בז מצוי

חוגלה

עורבני

דוחל חום גרון

שחרור

בז אדום

שרקק מצוי

בולבול

אנפית בקר

ירגזי

בז עצים

חנקן נובי

צופית בוהקת

פשוש

כחל

חיוואי

חנקן אדום ראש

זרעית השדה

צבי ישראל

"אנשים טובים באמצע הדרך"

שביל ישראל הוא מסלול הטיולים הארוך ביותר בישראל ואורכו כ-1,000 ק"מ מקיבוץ דן שבצפון ועד אילת בדרום. קטע מהשביל עובר בפארק יער שהם ומדי שנה צועדים בו אלפי אנשים. אלה, הגומעים חלקים גדולים ממנו או את כולו ברציפות, נזקקים לא אחת ל"תדלוק" - לחידוש אספקת המים, לאוכל, הקפצה, לינה או עצה טובה.

תושבי שהם המעוניינים להצטרף ל"מלאכי השביל" ולסייע לצועדים מוזמנים להרשם בחברה להגנת הטבע: 03-6388719 או shvil@spni.org.il במייל

תודה

מועצה מקומית שוהם

האודם 63, שוהם 60850
www.shoham.muni.il

אגף איכות הסביבה
טל' 03-9723051

המוקד העירוני 106
24 שעות ביממה

אגף איכות הסביבה